

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่องบทบาทของครูตามการรับรู้ของตนเอง ในการเสริมสร้างค่านิยม และบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย
- ตอนที่ 2 บทบาทของครูในการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย
- ตอนที่ 3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย

ในการวิจัย ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย ของนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นแนวทางในการศึกษาดังต่อไปนี้

ประชาธิปไตย

กระมล ทองธรรมชาติ อธิบายคำว่า "ประชาธิปไตย" หรือ "Democracy" ไว้ว่า "เป็นคำที่มาจากภาษากรีก 2 คำ รวมกันคือ Demos ซึ่งแปลว่า ประชาชน กับ Kratos ซึ่งแปลว่า อำนาจ หรือการปกครอง เมื่อรวมกัน 2 คำ มีความหมายว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรือการปกครองด้วย"¹ ประชาธิปไตย เป็นทั้งแนวความคิดและระบอบการปกครอง ซึ่งวิสุทธิ โปธิ์แทน กล่าวว่า "มีผู้ใช้คำว่าประชาธิปไตยในความหมายที่แตกต่างกันมาก แม้แต่ประเทศที่มีระบอบการเมืองการปกครอง ระบบ เศรษฐกิจและสังคม

¹ กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองและประชาธิปไตยของไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมกิจ เทรดดิ้ง, 2519), หน้า 258.

แตกต่างกันต่างก็อ้างว่า คนปกครองในระบอบประชาธิปไตยเหมือนกันทั้งสิ้น”¹ ดังนั้นนักวิชาการจึงได้แบ่งประชาธิปไตยออกเป็น 3 ฐานะด้วยกัน คือ 1) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ 2) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการปกครอง 3) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์

ชโยนันต์ สมุทวิช ได้อธิบายถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์พอสรุปได้ดังนี้

- 1) การมีความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีศรัทธาในสติปัญญาในความสามารถทำงานร่วมกันของมนุษย์ ศรัทธาในความมีเหตุผลของมนุษย์
- 2) เชื่อในสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น การพูด การพิมพ์เผยแพร่ การประชุม การรวมกลุ่ม การจัดตั้งสมาคม การจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น
- 3) เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถเท่าเทียมกันตามกฎหมายและการเมือง ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ควรมีสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองและการดำเนินชีวิตเท่าเทียมกันโดยไม่แยกเพศ ชาติกำเนิด และฐานะทางเศรษฐกิจสังคมว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งโอกาสในการแสวงหาการศึกษา การทำงานที่เท่าเทียมกันอีกด้วย
- 4) เชื่อว่าอำนาจทางการเมืองการปกครองของรัฐบาลเกิดขึ้นจากความยินยอมของประชาชน ดังนั้นรัฐบาลที่ชอบธรรมจึงต้องเป็นรัฐบาลซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน
- 5) เชื่อว่าสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นกลไกของรัฐที่มีอยู่เพื่อรับใช้บุคคลในสังคม รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงในกิจการของเอกชนน้อยที่สุด

¹วิสุทธิ โฟธิแทน, ประชาธิปไตย แนวความคิด และตัวแบบประเทศประชาธิปไตยในอุดมคติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 13.

6) เชื่อว่าประชาชนมีสิทธิ์ที่จะทำการต่อต้านรัฐบาลที่ไม่ปฏิบัติภารกิจเพื่อช่วยคน
ในสังคมให้บรรลุถึงความสุขสมบูรณ์ เพราะรัฐจะอยู่ได้ก็ด้วย เป้าหมายที่จะคุ้มครองชีวิต
ทรัพย์สิน และการแสวงหาความสุขให้แก่ประชาชน¹

สำหรับ กระมล ทองธรรมชาติ ได้ให้ความหมายไว้ว่า

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ หมายถึง ความเชื่อถือ ความ
ยึดมั่นของบุคคลซึ่งประกอบด้วยหลักการ คือ ความเสมอภาคของบุคคลทั้งใน
ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการที่บุคคลมีเสรีภาพใน
การกระทำต่าง ๆ ได้ตามความสมัครใจ เช่น เสรีภาพในการพูด การ
เขียน การโฆษณา เป็นต้น ครอบงำที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น²

2. ความหมายของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการเมืองการปกครอง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้อธิบายไว้ว่า "ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบ
การเมือง การปกครอง ถ้าแบ่งตามลักษณะที่ถูกนำไปใช้ในปัจจุบันแล้ว อาจแบ่งได้เป็น 3 แบบ
คือ 1) ประชาธิปไตยเสรีนิยม (Liberal Democracy) 2) สังคมนิยมประชาธิปไตย
(Democratic Socialism) 3) เผด็จการประชาธิปไตยประชาชน (People's
Democratic Dictatorship)³

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย,
(กรุงเทพมหานคร : ดวงดีการพิมพ์, 2523), หน้า 56-62,

² กระมล ทองธรรมชาติ, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย, (กรุงเทพฯ :
ดวงดีการพิมพ์, 2524), หน้า 94-95.

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย,
หน้า 1.

สำหรับประเทศไทย ได้ยึดถือประชาธิปไตยเสรีนิยม เป็นแม่แบบในการปกครองประเทศ เนื่องจากเป็นระบอบการเมืองการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเต็มที่โดยเสมอภาคกัน¹ หลักการที่สำคัญมีอยู่ 3 ประการคือ หลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักภราดรภาพ²

ในทัศนะของวิสุทธิ โปธิแท่น ให้ความเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการเมืองการปกครองไว้ว่า

ประชาธิปไตยรูปการปกครอง (form of government) หรือระบอบการเมือง (political system) คือมีองค์การต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการปกครอง เช่น การมีสภาผู้แทน มีพรรคการเมือง เปิดโอกาสให้คนเข้ารับราชการ (โดยมีคุณสมบัติครบถ้วน) ศาลมีอิสระจากฝ่ายบริหาร และนิติบัญญัติ หรือรัฐบาลต้องร่วมรับผิดชอบในการบริการต่อสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ เป็นต้น³

3. ความหมายของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต

ฉัตรพล ชันธไชย ให้ทัศนะประชาธิปไตยในฐานะเป็นวิถีชีวิตว่า "สามารถพิจารณาได้จากค่านิยม ทัศนคติ แนวความคิด และความเชื่อ เป็นสิ่งกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติ ในชีวิตประจำวันของบุคคล"⁴

¹ จริญญา สุภาพ, ประชาธิปไตยกับการพัฒนาการเศรษฐกิจและระบอบการเมือง (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 45.

² บรรพต วีรสัย, ฉัตรพล ราชภัฏทริภังค์ และบวร ประพฤติดี, รัฐศาสตร์ทั่วไป (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522) หน้า 65.

³ วิสุทธิ โปธิแท่น, ประชาธิปไตย แนวความคิดและตัวแบบประชาธิปไตยในอุดมคติ, หน้า 56.

⁴ ฉัตรพล ชันธไชย, "อุดมการณ์ ประชาธิปไตยของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, ปีที่ 16 (เมษายน 2519), หน้า 155.

สาโรช บัวศรี ได้อธิบายความหมายของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตอย่างเดียวกันนี้ว่า

ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิต หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึงการอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ ทั้งทางกาย วาจา ไม่ก้าวร้าวในสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎหมายของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบ และทำประโยชน์เพื่อความผาสุกส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญา และความฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งหมด¹

✓ วิสุทธิ โปธิแทน ได้สรุปให้เห็นถึงวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยไว้ว่า วิถีชีวิตประชาธิปไตยประกอบด้วย 1) การมีเหตุผล 2) การเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งได้แก่การเคารพในความเป็นมนุษย์ และเคารพในความสามารถของบุคคล 3) การตกลงในความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างสันติวิธี ด้วยการถกเถียงประนีประนอมความคิดเห็นและมีความอดกลั้น 4) การดำเนินชีวิตอย่างเสรีภาพภายใต้กฎหมาย และไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐโดยไม่จำเป็น²

✓ จากแนวคิดและความหมายของประชาธิปไตย ตามทัศนะของนักวิชาการที่กล่าวมาแล้ว อาจแยกลักษณะของประชาธิปไตย ตามที่ พงษ์ สะเพียรชัย อธิบายไว้ พอสรุปได้ดังนี้

1. เชื่อในหลักของ เหตุผล
2. บุคคลเกิดมามีสิทธิ เท่าเทียมกันตามนัยแห่งกฎหมาย
3. แหล่งของอำนาจทั้งปวง คือประชาชนทั้งหมด
4. โครงสร้างของสังคมลดหลั่นกันตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และมีการเปลี่ยนแปลง

แปลงตัวบุคคลได้ตามความเหมาะสม

5. นิยมความเคารพในสิทธิและเอกสิทธิ์ของบุคคล นิยมในหลักของความเสมอภาค

เสรีภาพ และ ภารดรภาพ

¹สาโรช บัวศรี, "ความหมายของประชาธิปไตยในแง่ของการศึกษา," พื้นฐานการเมืองและการปกครองของไทย, (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520), หน้า 66,

²วิสุทธิ โปธิแทน, ประชาธิปไตย แนวความคิดและตัวแบบประเทศ ประชาธิปไตยในอุดมคติ, หน้า 183. กทม. โรงพิมพ์อภินิหาร, 2524

6. มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างอิสระ ทำให้เพิ่มพูนความรู้ และความสามารถในการแก้ปัญหา

7. มีการประสานงานที่ดี ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

8. กลุ่มผู้นำและกลุ่มผู้ตามประชุมวางแผนร่วมกันแล้วแบ่งงานกันไป ตามความสามารถและความรับผิดชอบ

9. เน้นในการฝึกให้พึ่งตนเอง อิสระภาพ การใช้เหตุผล เคารพในสิทธิของผู้อื่น รักษาสิทธิของตนและความยุติธรรม

10. มีวินัยในตนเอง มีความยุติธรรม รับผิดชอบ มีประสิทธิภาพในการทำงาน มีจิตใจกว้างขวาง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตนเองได้ มีอิสระ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ เชื่อในหลักของเหตุผล และแก้ปัญหาวด้วยวิธีวิทยาศาสตร์¹

และ สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตย ในแง่ของกระบวนการศึกษา สรุปได้ดังนี้

การระดมธรรม คือการให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้ง กาย วาจา และความคิด รวมถึง การเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

สามัคคีธรรม คือ การแบ่งปันกัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน

บัญญัติธรรม คือ ความเชื่อมั่นในวิถีทางแห่งปัญญา มีเหตุผลในการทำงาน การค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงาน²

¹ พจน์ สะเพียรชัย, "ลักษณะของการศึกษาในระบบสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลง, พัฒนาวิวัฒนาการ, (กรุงเทพฯ : สำนักงานทดสอบวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2524), หน้า 80-90.

² สาโรช บัวศรี, "พื้นฐานการเมืองและการปกครองของไทย," หน้า 66-67,

จากความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยดังได้กล่าวมาแล้ว ประชาธิปไตยส่วนที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนมากที่สุด คือประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต ซึ่งนักเรียนจะนำหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน (Democracy as a way of life) หรือวิถีทางแห่งชีวิต (A way of life)

ดังนั้น จึงสรุปความหมายของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต ได้ว่า ประชาธิปไตยประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการคือ

การระงับธรรม ได้แก่

- การเคารพซึ่งกันและกันทางกาย
- การเคารพซึ่งกันและกันทางวาจา
- การเคารพในสิทธิของผู้อื่น
- การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น
- การเคารพกฎ กติกาและกลุ่มของสังคม

สามัคคีธรรม ได้แก่

- การร่วมกันทำงานในทางกำลังกาย
- การร่วมกันทำงานทางจิตใจ
- การร่วมกันทำงาน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ปัญญารธรรม ได้แก่

- การรู้จักใช้สติปัญญา ความคิด มีเหตุผล

ค่านิยม

เนื่องจากค่านิยม เป็นแนวคิดหลักที่สำคัญของสาขาวิชาต่าง ๆ จึงได้มีนักวิชาการทั้งไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจ เป็นอย่างมาก และได้ให้แนวคิดและความหมายของค่านิยมไว้ดังนี้

เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวถึงความหมายของค่านิยมไว้ได้แก่

ค่านิยม เป็นคำที่มีบัญญัติขึ้นใช้แทนคำในภาษาอังกฤษ Value แปลตามตัวอักษรว่า การกำหนดคุณค่า หรือ คุณค่า เป็นเครื่องกำหนด หมายถึงความเห็น หรือความยึดถือประจำใจที่ช่วยตัดสินใจ ในการเลือกกระทำหรือไม่เลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การที่คนหนึ่งจะ "เลือก" ทำอย่างหนึ่ง ไม่กระทำอีกอย่างหนึ่ง ในขณะที่เขาต้องเผชิญกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องตัดสินใจเลือก เขาต้องอาศัย "คุณค่า" ประจำตัวเป็นเครื่องกำหนด¹

พัทธา สายชู ได้ให้ความเห็นว่า "ค่านิยม เป็นสิ่งที่เราจะยึดถือประจำใจเพื่อช่วยในการตัดสินใจในการเลือกกระทำ ค่านิยมจึงมีสภาพ เป็นคุณค่าประจำตัว เพื่อช่วยกำหนดสิ่งต่าง ๆ แม้ในสิ่งเคยชินในการกระทำก็ตาม"²

ก้อ สวัสดิพานิช ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า หมายถึง "ความคิด พฤติกรรมและสิ่งอื่น ๆ ที่คนในสังคม เห็นว่ามีคุณค่า เกิดการยอมรับนำมาปฏิบัติและทวงแทนในระยะหนึ่ง และค่านิยม เป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัยและความคิดเห็นของคนในสังคม"³

¹ เสถียรพงษ์ วรรณปก, "การปลูกฝังค่านิยม" วารสารการศึกษา เลขชน 6 (มีนาคม 2524), หน้า 19.

² พัทธา สายชู, โลกสมมติ (กรุงเทพฯ : คีทศิตสยาม, 2516), หน้า 51-52.

³ ก้อ สวัสดิพานิช, "วัยรุ่นกับค่านิยมและระบบศีลธรรม," เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการศึกษา (กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2516), หน้า 46-58,

พินัส หันนาคินทร ให้ความคิดเห็นว่า "ค่านิยมมีความหมายเกี่ยวกับการยอมรับนับถือและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ มนุษย์ สิ่งมีชีวิต รวมถึงการกระทำทางด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม และสุนทรียภาพ"¹

สนิท สมัครการ แสดงทัศนะค่านิยมตามแนววัฒนธรรมว่า "หมายถึงแนวคิด แนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่คนในแต่ละวัฒนธรรมมีความนิยมชมชอบ เลือกหรือยึดถือเอามาเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ"²

กู๊ด (Good) ให้ทัศนะว่า "ค่านิยมหมายถึง คุณลักษณะที่ได้พิจารณาว่าสำคัญในแง่จิตวิทยา สังคม จริยธรรม หรือสุนทรียภาพ"³

มิลเลอร์ (Miller) ให้ความคิดเห็นว่า "ค่านิยมเป็นทัศนคติและความเชื่อที่ฝังลึกในชีวิตของบุคคล และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลทุก ๆ ด้าน จากพฤติกรรมง่าย ๆ และธรรมดาที่สุด เช่น การแต่งกาย จนถึงพฤติกรรมที่ยากและซับซ้อน การแสดงความคิดเห็น อุดมคติ ความยุติธรรม ตลอดจนค่านิยมทางการเมือง"⁴

¹พินัส หันนาคินทร, การสอนค่านิยม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2521), หน้า 17.

²สนิท สมัครการ, "ความขัดแย้ง ปัญหา และอนาคตของสังคมไทย พิจารณาจากค่านิยมทางวัฒนธรรม เป็นสำคัญ," สังคมและวัฒนธรรมไทยข้อสังเกตในการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2523), หน้า 45,

³Carter V. Good, Dictionary of Education (New York : McGraw Hill, 1973), p. 636.

⁴Carroll H. Miller, Guidance Services An Introduction (A Harper International Student, 1965), p. 100.

วูดร็ฟฟ (Woodruff) ให้ความหมายว่า "ค่านิยมเป็นเครื่องกำหนดความเชื่อ ความปรารถนา การมองโลกของบุคคล และเป็นพื้นฐานความคิด ตลอดจนการกระทำ"¹

จากความหมายของค่านิยม ซึ่งนักวิชาการหลายสาขาได้กล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่า

ค่านิยม หมายถึง ความคิด ความเชื่อ และการยอมรับของบุคคลหรือสังคมที่ยึดมั่นในสิ่ง queen เห็นว่ามีคุณค่าแก่ตนเองหรือสังคม และนำไปปฏิบัติตาม ซึ่งค่านิยมนั้นอาจปรับหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการของบุคคลหรือสังคม

การเกิดค่านิยม

การเกิดค่านิยมนั้น แรธส์ (Raths) เชื่อว่า "เกิดจากขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) ค่านิยมเกิดจากการเลือก 2) ค่านิยมเกิดจากการยอมรับในคุณค่า 3) ค่านิยมเกิดจากการปฏิบัติ"²

สาโรช บัวศรี นักปรัชญาการศึกษาของไทยกล่าวว่า

การศึกษาเล่าเรียนและการเรียนรู้ นั้น ควรเริ่มที่ความจำเป็น (desire) หรือความต้องการ (need) ก่อน จึงจะได้ผลดี ถ้ายังไม่เห็นหรือเห็นความจำเป็นไม่เด่นชัด ย่อมจะเรียนด้วยความเบื่อหน่าย เมื่อเกิดความจำเป็นแล้ว ขึ้นต่อไปทำให้เกิดความชอบ (preference) หรือความสนใจติดตามมา ความชอบนี้จะกระตุ้นให้มีค่านิยมหรือเข้าใจในคุณค่า คือได้กลายเป็นค่านิยม (value) ขึ้นมา ค่านิยมที่ก่อตัวอยู่ระยะเวลาหนึ่งที่นานพอควร (Fixed value) ก็ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดภาวะที่รุ่มร้อนหรือพร้อมที่จะกระทำการอยู่ในใจ คือที่เรียกว่า ทัศนคติ นั่นเอง ถ้าจะเขียนเป็นรูปได้ดังนี้

¹Asahel D. Woodruff, "The Role of Value in Human Behavior," The Journal of Social Psychology. 36 (August, 1952) : 97

²Louis E. Raths, et al. Values and Teaching (Ohio, Chales E. Merrill, 1966), p.91.

ความต้องการ → ความชอบ → ค่านิยม → ทศนคติ → พฤติกรรม¹

สุนทรื โคมิน และสนิท สมัครการ กล่าวว่่า "ค่านิยมเกิดจากผลผลิตของวัฒนธรรม สังคม สถาบัน รวมทั้งแรงผลักดันส่วนบุคคลที่ต่างกั้มีอิทธิพลในการบ้ันแต่ง ค่านิยมขึ้นมาทั้งล้ัน"²

การเกิดค่านิยมนั้นสรุปได้ว่่า ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ การเลือก และการยอมรับ ในล้ิงที่ดี มีคุณค่า ทั้งในแง่ความคิดของตนเองและสังคม และจะปรากฏ เป็นพฤติกรรมที่ปรากฏ ออกมาภายนอก

การเสริมสร้างและปลูกฝ้ิงค่านิยม

นิพนธ์ คันธเสวี ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างและปลูกฝ้ิงค่านิยม สรุปได้ว่่า เนื่องจากค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้และเลียนแบบ การเสริมสร้างและการปลูกฝ้ิง ค่านิยมบางประการที่ฝ้ิงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับบุคคลย่อมกระทำได้ โดยการสั่งสอน การอบรม ทั้งด้วยเหตุผลและบังคับ ให้ยอมรับและเห็นในคุณค่าของล้ิงนั้น ๆ ย้ิงเริ่มตั้งแต่อายุย้ิงเยาว์ ได้ท่่าไรย้ิงดี และย้ิงมีการสนับสนุนจากบุคคลอื่นโดยปฏิบัติ เป็นแบบอย่างตลอดเวลาอย่างไม ขาดตอนและสม่ำเสมอจะย้ิงได้ผล³ ซึ่งสอดคล้องกั้ความคิดเห็นของ พนัส หันนาคินทรื ที่ได้เสนอวิธีการปลูกฝ้ิงค่านิยมให้แก่ักเรียนไว้ 3 ชั้นตอน คือ

¹สาโรช บั้วศรี, สรุปค่านิยมเรื่องค่านิยม, (ม,ป,ป., 2524), หน้า 5.

²สุนทรื โคมิน และสนิท สมัครการ, ค่านิยมและระบบค่านิยม, (สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522), หน้า 35.

³นิพนธ์ คันธเสวี, "ค่านิยม," ความหมายค่านิยม, (ม,ป,ป., เล่ม 4), หน้า 9.

1. สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ค่านิยมนั้น
2. ให้ความรู้ถึงองค์ประกอบ และวิธีการปฏิบัติให้เป็นไปตามค่านิยมนั้น
3. ให้มีการปฏิบัติตามค่านิยมนั้น และหากเป็นไปได้ พยายามปลูกฝังให้เป็นนิสัย¹

ขั้นตอนในการส่งเสริมและปลูกฝังค่านิยมของ เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์ สรุปได้ดังนี้

1. การให้ความรู้ค่านิยมที่จะปลูกฝัง คือ การให้ผู้ที่จะได้รับการปลูกฝังได้รู้หรือเข้าใจค่านิยมที่จะปลูกฝังว่าคืออะไร มีลักษณะอย่างไร และมีวิธีการอย่างไร ที่จะสามารถปฏิบัติตามค่านิยมเหล่านั้นได้
2. การสร้างเจตคติและศรัทธาต่อค่านิยมที่จะปลูกฝัง ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่หลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดเห็นจะได้แก่ ตัวของผู้ทำหน้าที่ปลูกฝังนั่นเอง เพราะผู้ที่ได้รับการปลูกฝังย่อมมองเห็น และ ยึดถือผู้ทำหน้าที่ปลูกฝัง เป็นแบบอย่างในความประพฤติ หากผู้ปลูกฝังไม่ได้ทำในสิ่งที่ได้ให้การอบรมสั่งสอนแล้ว ความศรัทธาเชื่อถือในค่านิยมที่จะปลูกฝังก็จะหมดไป
3. การจัดกิจกรรมเพื่อการปฏิบัติ โดยกิจกรรมนั้นควรจะเป็นกิจกรรมง่าย ๆ นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ สัมพันธ์กับปัญหาและช่วยแก้ไขปัญหานั้นทั้งส่วนตัวและส่วนรวมได้ด้วย
4. การปฏิบัติตามค่านิยมที่จะปลูกฝัง ให้ผู้ที่ได้รับการปลูกฝังค่านิยมได้ฝึกปฏิบัติในกิจกรรมที่ได้จัดไว้แล้ว ย้ำทวนฝึกให้เกิดความรู้สึกนึกคิดและฝังรากลึกกลายเป็นนิสัยในการประพฤติต่อไป²

จากขั้นตอนและวิธีการเสริมสร้างและปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าในการเสริมสร้างและปลูกฝังค่านิยม ควรจะเริ่มจากการให้ความรู้ ความเข้าใจให้เกิดศรัทธายอมรับในคุณค่า และสนับสนุนให้มีการปฏิบัติกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูอาจารย์ ผู้มีหน้าที่ให้การเสริมสร้างและปลูกฝังค่านิยมนั้น จะต้องกระทำตามให้เป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

¹ พนัส หันนาดิษฐ์, การสอนค่านิยม, หน้า 115.

² เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์, "ค่านิยม" ใน ความหมายค่านิยม, (ม,ป,ป, , เล่ม 11), หน้า 2-3.

บุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ เป็นลักษณะที่สำคัญในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งได้มีทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ ให้ความหมายของคำว่าบุคลิกภาพไว้ดังนี้

แคทเทิล (Cattell) กล่าวว่า "บุคลิกภาพ เป็นเรื่องพฤติกรรมทั้งหมดของบุคคล พฤติกรรมที่ซ่อนเร้นและพฤติกรรมที่เปิดเผย"¹

ดิเร็นโซ (Direnzo) แสดงความคิดเห็นว่า "บุคลิกภาพ เป็นโครงสร้างที่เคลื่อนไหว (dynamic configuration) ของความเตรียมพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่เขาได้รับมา และมีลักษณะที่คงทน"²

อลพอร์ต (Allport) ให้ความหมายไว้ว่า "บุคลิกภาพ หมายถึง ระบบต่าง ๆ ทั้งระบบทางกายและระบบทางจิต เป็นสิ่งที่กำหนดได้ และเปลี่ยนแปลงได้ อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัวเอง"³

¹Raymond, Cattell, The Scientific Analysis of Personality (Chicago : Aldine, 1965), p. 25.

²Gordon J. Direnzo, Personality Power and Politics (London : University of Notre Dame Press, 1967), p. 19.

³Gordon, Allport, Personality : A Psychological Interpretation (New York : Henry Holt, 1973), p. 38

นอล (Nall) ได้สรุปความหมายของบุคลิกภาพไว้ดังนี้

บุคลิกภาพ หมายถึงลักษณะทุกอย่างในตัวบุคคลที่สามารถวัดได้ ซึ่งจะรวมถึงผลรวมของอุปนิสัย พฤติกรรม อันได้แก่สติปัญญา ความรู้ ทัศนคติ ความสนใจ และปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่แสดงต่อสิ่งแวดล้อม หรืออาจกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ว่า บุคลิกภาพนั้นแสดงให้ทราบว่า บุคคลคิดอะไร รู้สึกอย่างไร พุดอย่างไร และทำอะไร¹

จำเนียร ช่วงโชติ ให้ความหมายของบุคลิกภาพไว้ว่า

บุคลิกภาพ เป็นผลรวมของการผสมผสานกันของคุณลักษณะต่าง ๆ และพฤติกรรมทั้งหมดของบุคคล ได้แก่ ความรู้ สติปัญญา ทัศนคติ ความสนใจ และอารมณ์ การสนองตอบต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากการที่บุคคล คิด รู้สึก พุด และกระทำออกมา ซึ่งรวมกันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล ทำให้บุคคลนั้นมีแบบพฤติกรรมของตน ไม่ซ้ำของใคร แต่อาจคล้ายกันในบางส่วนของบุคคลอื่นได้²

สุชา จันทร์เอม ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าบุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะต่าง ๆ ที่รวมกันในตัวบุคคล และวิธีการแสดงออกทางพฤติกรรม ไม่จำเป็นว่าพฤติกรรมหรือคุณลักษณะเหล่านั้นจะต้องดีหรือไม่ดี ผิดหรือถูก³

ดุษฎี ชุมสาย ได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้ บุคลิกภาพ คือ กระบวนการรวมหน่วย (Integration) อันหนึ่ง ประกอบขึ้นด้วยรูปร่างลักษณะและพฤติกรรม ซึ่งเป็นเครื่องล่อนิสัยของคนคนหนึ่ง ซึ่งทำให้คนอื่นกำหนดคุณค่าของคนนั้นด้วยอาวาท และไม่ใช่ด้วยพุทธิปัญญา หรือเขาวน⁴

¹Victor H. Nall, Introduction to Educational Measurement (Boston : Houghton, Mifflin Co. 1951), p. 27

²จำเนียร ช่วงโชติ, "แบบหนึ่งของการสำรวจบุคลิกภาพ," วารสารแนะแนว 9 (ค.ค.-พ.ย. 2517) : 47.

³สุชา จันทน์เอม, จิตวิทยาเพื่อความสุขในการดำรงชีวิต (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 120.

⁴ดุษฎี ชุมสาย, ม.ล., จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2508), หน้า 348.

ทฤษฎี ฌาแซร์ ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า บุคลิกภาพ คือ ความเป็นตัวของบุคคล ในด้านกายภาพ และความต้องการ หรือความจำเป็นเฉพาะอย่างของบุคคลแต่ละคน ซึ่งมี ไม่เหมือนกัน¹

จากความหมายของบุคลิกภาพดังกล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า บุคลิกภาพคือ ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่แสดงพฤติกรรมออกมาทางกิริยา ท่าทาง ตลอดจนลักษณะที่บอกถึงสภาพ อารมณ์และจิตใจ

พัฒนาการของบุคลิกภาพ

ฟรอยด์ (Freud) เชื่อว่า "พัฒนาการของบุคลิกภาพจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับการสนองตอบความต้องการในชั้นต่าง ๆ ตามวัยทารก และวัยเด็กเล็ก หากบุคคลมิได้รับการสนองตอบความต้องการตามวัยเหล่านี้แล้ว หรือหากได้รับความกระทบกระเทือนอย่างแรง การพัฒนาการของบุคลิกภาพของบุคคล ย่อมกระทบกระเทือนด้วย ประสพการณ์ในวัยเด็กมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและโครงสร้างบุคลิกภาพจะถูกสร้างขึ้น และคงตัวอยู่ตลอดไป"²

ฮอร์นีย์ (Horney) เชื่อว่า "บุคลิกภาพของคนนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดชีวิตของเขา ซึ่งเป็นผลจากการที่ได้ประสบประสพการณ์ต่าง ๆ มาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งโต ครอบครัวย่อมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก โรงเรียนมีอิทธิพลไม่น้อยไปกว่าครอบครัว ดังนั้น ปัจจัยที่มีส่วนต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลมากก็คือ ครอบครัวและโรงเรียน"³

¹ทฤษฎี ฌาแซร์, "เรื่องของคน," วารสารวิสามัญ (มิถุนายน 2515) :

29-33.

²Sigmund, Freud, "The Psychopathology of Everyday Life," Theories of Personality (John Willey and Son, Inc., 1967), pp. 129-136.

³อ้างใน Sahakian, S. William, Psychology of Personality (Chicago, Illinois Rand McNally and Company, 1969), pp. 134-150. citing Horney. 1945 : 178.

แนวความคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพประชาธิปไตย

สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพประชาธิปไตย ได้มีผู้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

มิเชลลิส (Michaelis) ให้ความหมายว่า "บุคลิกภาพประชาธิปไตยหมายถึง พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในการร่วมมือ มีส่วนรับผิดชอบ มีใจกว้าง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คำนึงถึงบุคคลอื่น ๆ และเคารพกติกาของสังคม"¹

บลาลิดและขามการ์เทอร์ (Blanch and Baumgarther) ได้ให้ความหมายว่า "บุคลิกภาพประชาธิปไตย หมายถึงลักษณะนิสัยของบุคคลที่เหมาะสมจะอยู่ในสังคมประชาธิปไตย คือ จะต้องมีใจกว้าง ยุติธรรม ไม่ยึดแน่นกับความคิดเดิมของตน ยอมรับเหตุผลที่ดีกว่า และมีความสามัคคี"²

ชไนด์แมน (Schneideman) ให้ความเห็นว่า "บุคลิกภาพประชาธิปไตย หมายถึง การที่บุคคลต้องมีความซื่อสัตย์ ความอดกลั้น ความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง มีความเมตตากรุณา มีความยุติธรรม และเคารพนับถือในความ เป็นมนุษย์"³

¹ John U. Michaelis, Social Studies for Children in a Democracy (New York : Prentice-Hall, 1933), p. 36-42.

² Theodore, Blanch and Baumgarther, C., The Challenge of Democratic (New York : McGraw-Hill Book Company, 1956), pp. 14-17.

³ Rose, Schneideman, Democratic Education in Practics (New York : Har and Brothers Publishers, 1965), pp. 14-17.

เลน (Lane) ให้ความหมายว่า บุคลิกภาพประชาธิปไตยหมายถึง "กลุ่มของลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ และรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยดั่งนี้คือ มีความเชื่อมั่นในตนเองและเคารพตนเอง ใจกว้าง เคารพในเหตุผลและความจริง มองโลกในแง่ดี เคารพในเสรีภาพของผู้อื่น ห่วงแทนเสรีภาพของตนเอง เชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคล มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพในกติกาของประชาธิปไตย ดิ้นตัวในกิจกรรมของส่วนรวม และรับผิดชอบในหน้าที่การงาน รวมทั้งหน้าที่พลเมือง"¹

วีรยุทธ วิเชียรโชติ ให้ทัศนะว่า "บุคลิกภาพประชาธิปไตย เป็นลักษณะนิสัยของบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ มีวินัยในตนเอง มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบและเชื่อมั่นในตนเองสูง เน้นประสิทธิภาพในการทำงาน ใจกว้าง รักความเป็นอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์ และยึดถือหลักเหตุผลตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์"²

พจน์ สะเพียรชัย อธิบายความหมายของบุคลิกภาพประชาธิปไตยไว้ว่า

บุคลิกภาพประชาธิปไตย เป็นลักษณะของคนที่ยึดมั่นในคุณธรรมซึ่งเป็นรากฐานของประชาธิปไตย คือมีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น อดทนต่อการขัดแย้ง รู้จักประมาณตน สุขุมรอบคอบในการแก้ปัญหา ยึดมั่นในความดีงาม มีความยุติธรรม มีเหตุผล มีวิถีก้าวหน้าทางอารยธรรม และนับถือความเป็นมนุษย์³

¹Robert E. Lane, "The Study of Political Personality," International Encyclopedia of The Social Science 12 (1968) : 13-18.

²วีรยุทธ วิเชียรโชติ, "แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีพและการพัฒนาสังคมอารยนิยม," วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 9 (11) : 60.

³พจน์ สะเพียรชัย, "ลักษณะของการศึกษาในระบบสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลง," พัฒนาวิวัฒนาการ 7 (กรุงเทพฯ 7 : สำนักงานทดสอบวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2516), หน้า 90.

วิชัย ตันสิริ ให้ความหมายว่า "บุคลิกภาพประชาธิปไตยของบุคคลคือการเป็นผู้กฟง
ที่ดี เคารพในศักดิ์ศรีผู้อื่น ไม่ฝืนมติคนส่วนใหญ่ ใฝ่เหตุผล"¹

สาโรช บัวศรี กล่าวถึงความหมายของบุคลิกภาพประชาธิปไตย สรุปความหมาย
ได้ว่า หมายถึงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่แสดงออกมาใน 3 มิติ คือ 1) การเคารพซึ่งกัน
และกัน 2) การแลกเปลี่ยน การประสานงาน และการร่วมมือ 3) ความศรัทธาในวิธีการแห่ง
ปัญหา²

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ให้ความเห็นว่าบุคลิกภาพประชาธิปไตย คือบุคคลที่มีลักษณะ
7 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) มีความคิดเห็น เป็นของตนเอง
- 2) ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้
- 3) มีความรับผิดชอบ มีความผูกพันในสิ่งที่ตนกระทำ
- 4) ไม่อคติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างจากตน เช่น ศาสนาและเชื้อชาติ
- 5) มองบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นตัวของเขาเองไม่จัดประเภทให้เขา
- 6) มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ มีศรัทธาและมีความหวังในชีวิต
- 7) ไม่ยอมรับผู้ใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม³

¹วิชัย ตันสิริ, "คติพจน์ของวิถีชีวิตประชาธิปไตย" ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ
คนอื่น ๆ . 2516), หน้า 195.

²สาโรช บัวศรี, ความคิดบางประการในวิชาการศึกษา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ไทยสัมพันธ์, 2514), หน้า 14-16,

³ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย,
หน้า 63-64.

นวลเพ็ญและวีรยุทธ วิเชียรโชติ ให้แนวความคิดเห็นถึงแนวความคิดของบุคคล
ที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย สรุปได้ดังนี้

- 1) คารวะธรรม คือการเคารพในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีในความเป็น
มนุษย์ซึ่งกันและกัน ทั้งกาย วาจา ใจ
- 2) สามัคคีธรรม คือการร่วมประชุมปรึกษาหารือ วางแผนในการทำงาน
ร่วมกัน และตัดสินใจร่วมกัน
- 3) ฌัญญธรรม คือการใช้สติปัญญาในรูปของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็น
หลักในการพัฒนาความคิด คิดแบบวิเคราะห์และสร้างสรรค์ รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล
- 4) วินัยธรรม คือการรู้จักขอบเขต กติกา สำนึกในหน้าที่ ให้เสรีภาพ
ในขอบเขต การมีวินัยทั้งต่อตนเอง วินัยต่อกลุ่ม และวินัยต่อสังคม
- 5) คุณธรรม คือการมีศีลธรรมประจำใจ มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม และ
ปรารถนาดีต่อคนอื่น
- 6) สันติธรรม คือการไม่หาสันติภาพในสังคม ไม่มุ่งทำลายและเอา رأดเอา
เปรียบผู้อื่น มุ่งประสานผลประโยชน์ในสังคมให้มากที่สุด¹

เกรียง กิริติกร และคณะ มีความคิดเห็นว่า "บุคลิกภาพประชาธิปไตยที่ครูจะต้อง
ปลูกฝังให้แก่เด็กเรียนนั้นต้องประกอบด้วย การเป็นคนมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มี
ความรับผิดชอบ มีใจกว้าง มีความซื่อสัตย์ และเอื้ออารีต่อเพื่อนมนุษย์"²

¹ นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ และวีรยุทธ วิเชียรโชติ, อารยะประชาธิปไตย

(กรุงเทพฯ : ประชาชนจำกัด, 2517), หน้า 45.

² เกรียง กิริติกร และคณะ, ประชาธิปไตยกับชีวิต, นครศรีธรรมราช, ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

จากความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพประชาธิปไตยตามที่นักวิชาการได้กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า บุคลิกภาพ ประชาธิปไตย คือลักษณะนิสัยของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง เคารพนับถือในความ เป็นมนุษย์ มีใจกว้าง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความเมตตากรุณา มีความสามัคคี และยึดถือหลักเหตุผลตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย

แรธส์ (Raths) กล่าวว่า "ค่านิยม เป็นตัวชี้แนวพฤติกรรมของมนุษย์ การเกิดค่านิยม เป็นขบวนการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรก เกิดและพัฒนา เป็นบุคลิกภาพต่อไป"¹ ซึ่งคิวเบอร์ (Cuber) มีความเห็นว่า "ค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยสามารถระบุได้จากการวิเคราะห์หลักการของลัทธิประชาธิปไตย"²

ดังนั้น จากแนวคิด ทฤษฎีในเรื่องค่านิยม บุคลิกภาพ และหลักการประชาธิปไตย สามารถสรุปได้ว่า "ค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย" ที่ครูจะควรเสริมสร้างให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา ก็คือ ความคิด ความเชื่อ การยอมรับในสิ่งที่บุคคลหรือสังคม เห็นว่ามีคุณค่า โดยมีลักษณะนิสัย ทำให้ การกระทำที่ประกอบด้วย คุณลักษณะ 3 ประการคือ

คารวะธรรม ได้แก่

- เคารพซึ่งกันและกันทางกาย
- เคารพซึ่งกันและกันทางวาจา
- เคารพสิทธิของผู้อื่น
- เคารพกฎ เกณฑ์ของกลุ่มและสังคม

¹ Louis E. Raths, et al, Values and Teaching, p. 9.

² John F. Cuber, Sociology, 6th ed. (New York : Appleton Century-Crofts, 1968), p. 43.

สามัคคีธรรม ได้แก่การทำงานร่วมกัน ซึ่งหมายถึง

- การร่วมกันในทางกำลังกาย
- การร่วมกันทางจิตใจ
- การร่วมกันทำประโยชน์ เพื่อส่วนรวม

บัญญัติธรรม ได้แก่

- การรู้จักใช้สติปัญญา ความคิด มีเหตุผล

บทบาทของครูในการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย

ภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของสถาบันการศึกษา คือการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามทุก ๆ ด้าน คือให้ทั้งความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติเพื่อเตรียมบุคคลให้พร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองดีในแบบที่พึงปรารถนาของรัฐ ซึ่งเพลโตได้กล่าวไว้ในผลงานเรื่องอุดมรัฐ หรือ Republic ว่า "การให้การศึกษาและประสบการณ์แก่เด็กเป็นช่องทาง และวิธีการที่จะเสริมสร้างค่านิยมแห่งความเป็นพลเมืองดีที่เหมาะสม"¹ และดีวีอี มีความเชื่อว่า "โรงเรียนเป็นแหล่งที่เตรียมนักเรียนให้อยู่ในสังคมประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยไม่ได้เป็นเพียงรูปแบบของรัฐบาลและกระบวนการทางการเมืองอย่างเดียว แต่เป็นรูปแบบของการอยู่ร่วมกัน และรู้จักปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม นักเรียนจะต้องฝึกให้เป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตาม"² ดังนั้น โรงเรียนจึงมีหน้าที่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในการพัฒนาและเสริมสร้างนักเรียนให้มีค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย ดังที่อริสโตเติล ได้ชี้ให้เห็นมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณแล้วว่า "ท่านต้องการอะไรในรัฐ ท่านต้องบรรจุไว้ในโรงเรียน"³

¹อ้างใน Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt, Political Socialization, (Boston : Little Brown, 1969), p. 6.

²อ้างใน Jame S. Coleman, Education and Political Development, (Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1965), p. 6.

³Dewey . John, Democracy an Education., (New York : Free Press, Fourth Prenting, 1968)

เมื่อได้พิจารณานโยบายแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2520 ในอันที่จะให้การศึกษ เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังให้นักเรียน เป็นพล เมืองดีของประเทศตามระบอบประชาธิปไตย นั้น สถาบันการศึกษาทุกระดับจึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและ เสริมสร้างประชาธิปไตย โดยเฉพาะบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกที่จะให้ความรู้พื้นฐานประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนตั้งแต่เยาว์วัย

1140

ในความคิด เรื่องการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยในโรงเรียน ประถมศึกษาในประเทศไทย ได้เริ่มขึ้นครั้งแรก เมื่อพ.ศ. 2516 ที่โรงเรียนบ้านพุ่มวง อำเภอลำเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลาย เมื่อปี พ.ศ. 2518 ในรูปของภาพยนตร์ที่ชนะการประกวด ต่อจากนั้นแนวคิดเรื่องการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ก็ได้ขยายวงกว้างออกไปทั่วประเทศ และมีจวบจนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีนโยบายที่จะให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย โดย นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวสนับสนุนในเรื่องนี้ว่า

...ประชาธิปไตย เป็นกระบวนการที่เกิดจากการเรียนรู้และการปฏิบัติ การเริ่มต้นของการเรียนรู้และการฝึกฝนต้อง เริ่มต้นตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเด็ก เพราะเป็นวัยที่มีความบริสุทธิ์ สามารถซึมซาบสิ่งที่ได้รับการสั่งสอนและอบรม ได้โดยง่าย ดังนั้นนักเรียนประถมศึกษาจึง เป็นกลุ่มบุคคลและสถาบันที่เหมาะสมที่สุดในการปลูกฝังวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย...¹

การอบรมสั่งสอนและปลูกฝังให้นักเรียนมีค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยในโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับวิธีการสอนและการปฏิบัติของครูเป็นสำคัญ การเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยในสถาบันการศึกษา ได้มีผู้เสนอหลักการและแนวทางไว้ดังนี้

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา, บทหน้า.

กรมสามัญศึกษา ได้กล่าวถึงหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตย
ในโรงเรียนไว้ว่า

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นมากเท่าที่จะทำได้
2. ส่งเสริมให้นักเรียนได้ซักถามปัญหา เมื่อมีสิ่งสงสัย
3. ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำวิธีการ หลักการ และเหตุผลจากบทเรียนไปใช้แก้ปัญหา

ในสังคมและในชีวิตประจำวัน

5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีอิสระในการเลือกวิธีเรียนและบทเรียนตามขอบเขต

ของหลักสูตร

6. ฝึกหัดให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ
7. จัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นประชาธิปไตย
8. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้วางกฎเกณฑ์สำหรับหมู่คณะของนักเรียนเอง¹

เกรียง กิริติกกร ได้เสนอแนวทางในการเสริมสร้างประชาธิปไตยสรุปได้ดังนี้

1. ธรรมชาติของเด็กต้องการการเรียนรู้ ต้องการกระทำ ต้องการมีส่วนร่วม จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียน หรือครู ที่จะต้องส่งเสริมและดล่อมให้เด็กได้แสดง รู้ ทำ และมีส่วนร่วมในทางที่ถูกที่ควร ตามวัย และระดับ ไม่สกัดกั้นและปล่อยตามใจเด็ก
2. เนื่องจากเด็กเป็นผู้มีความคิดและมีปัญญาตามวัยของเด็ก การยอมรับฟังความคิดเห็นของกัน เป็นคุณสมบัติของตนในสังคมประชาธิปไตย ครูจึงต้องรับฟังความคิดเห็นของเด็ก และโดยที่ครูมีความคิด สติปัญญา และมีประสบการณ์มีสติมากกว่าเด็ก ให้ใช้ความดีที่เหนือกว่าชี้แจงเด็กด้วยเหตุผล และดล่อมความคิดเห็นของเด็กให้ถูกทาง ให้เหมาะสมแก่วัยและระดับของเด็ก

¹ กรมสามัญศึกษา, หน่วยศึกษานิเทศก์, คู่มือนิเทศก์การศึกษา การสอนประชาธิปไตย

๓. พยายามสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ในโรงเรียนให้เป็นประชาธิปไตย ทั้งในแง่การสอน การปกครอง โดยใช้วิธีสอนที่ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็น การเป็นคนมีเหตุผล ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การค้นคว้าหาความรู้ โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมตลอดเวลา¹

บุญรัตน์ ผิวเหลือง ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีค่านิยม และบุคลิกภาพประชาธิปไตยไว้ว่า

...การอบรมสั่งสอนให้นักเรียนในโรงเรียนเกิดความเจริญงอกงามทุก ๆ ด้าน คือทั้งในด้านให้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติ เกี่ยวกับวัฒนธรรมประจำชาติไทยของเราโดยเฉพาะในด้านเนติธรรม คติธรรม และสทธรรม ครูจะต้องสั่งสอนอบรม ให้นักเรียนรู้จักฐานะของตน ฐานะของแต่ละบุคคลในสังคม และตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคล เข้าใจในหลักสมภาค หลักของเสรีภาพ ให้อยอมรับนับถือในตัวบุคคล และสถานที่ กัมทั้งให้มีความสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างดี มีความสุขตามอุดมการณ์ ของประชาธิปไตย...²

✓จาโรลิเมค (Jarolimek) กล่าวถึงการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนว่า นอกจากจะอบรมนักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่มีต่อประชาธิปไตยแล้ว ยังต้องฝึกทักษะต่าง ๆ เพื่อสามารถนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตย ทักษะที่ต้องฝึกหัดได้แก่

1. ทักษะทางสังคม คือการรู้จักทำงานร่วมกัน อยู่ร่วมกัน การรู้จักให้ การรู้จักรับผิดชอบ การยอมรับสิทธิของผู้อื่น
2. ทักษะการทำงาน เช่นการตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การเขียนการรายงาน การพูดในกลุ่ม

¹ เกรียง กิริติกร, ประชาธิปไตยกับการเมือง, (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2517), หน้า 50.

² บุญรัตน์ ผิวเหลือง, "การปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน," ครู, 2 (เมษายน, 2521) : 14-15.

3. ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ได้แก่ การวางแผนร่วมมือกัน การเป็นผู้นำ การตัดสินใจร่วมกันในกลุ่ม และการประเมินผลการทำงาน

4. ทักษะทางปัญหา¹ ได้แก่ การรู้จักคิด การใช้และการประยุกต์ เหตุผลสำหรับการแก้ปัญหา¹

มอร์ค (Mork) ได้เสนอแนะการจัดประชาธิปไตยในโรงเรียนแบบใหม่ สรุปได้ว่า

1. การทำงาน การเรียน เป็นไปตามธรรมชาติ ห้องเรียนจัดแบบตามความเหมาะสม ครูและนักเรียนมีอิทธิพลที่ดีและให้ความพึงพอใจต่อกัน

2. กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ครูต้องทำความเข้าใจและยินยอมจากนักเรียนเสียก่อน โดยจัดให้เหมาะกับวัย บุคลิกของแต่ละบุคคล

3. ครูต้องเป็นผู้แนะนำแนวทาง เป็นรายบุคคลตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล เพื่อก่อประโยชน์แก่นักเรียนในวัย เด็กและ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

4. การจัดบทเรียน ประสบการณ์ต้องเหมาะสมตามโอกาส ขอบเขต และระดับ ความสนใจของแต่ละบุคคล

5. นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดสร้างสรรค์ การแสดงความคิดเห็นตามความสนใจและความสามารถ

6. การจัดประสบการณ์ของประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การเคารพในตำแหน่งหน้าที่ การทำงานเป็นกลุ่ม การยอมรับการตัดสินใจของผู้แทน การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล

7. การแสดงความพอใจและเข้าใจบุคคล หรือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างไปจากตน ทั้งในด้านผิวสี ศาสนา ประเพณี และความสามารถ

¹Jarolimek, John. Social Study in Elementary Education,

(New York : Macmillan Company, 1967), pp. 9-13.

8. สอนให้นักเรียนได้มีการตัดสินใจด้วยวิธีการประชาธิปไตย และยอมรับข้อ

ผิดพลาดของตน

9. แบ่งความรับผิดชอบให้นักเรียนรักษาอุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องเรียน โดยจัดทั้งเป็นรายบุคคลและร่วมกัน เป็นกลุ่มตามความสามารถ¹

จากบทบาทของครูในการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยตามที่ได้มีผู้เสนอแนะไว้ นั้น ผู้วิจัยได้นำนโยบายในการพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มาสรุปบทบาทของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้นักเรียนประถมศึกษาไว้ 3 ด้านดังนี้

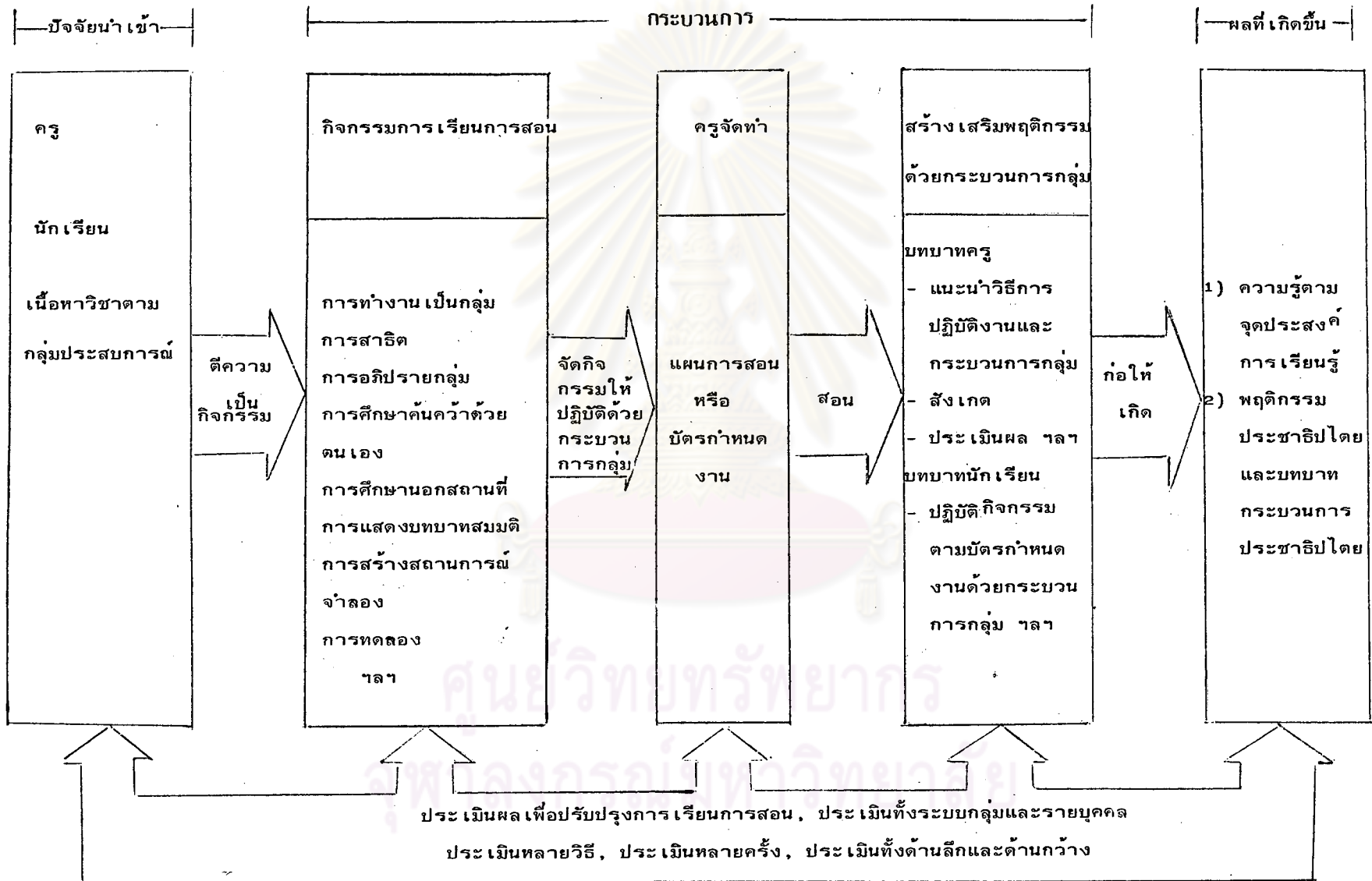
1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

การเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้นักเรียนประถมศึกษานั้น เป็นสิ่งที่โรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องปฏิบัติ เพราะหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดให้โรงเรียนสอนความรู้พื้นฐานประชาธิปไตยให้นักเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการเมืองและการปกครอง ซึ่งนอกจากการสอนความรู้พื้นฐานประชาธิปไตยตามหลักสูตรแล้ว ครูสามารถเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะไว้ในคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ว่า "เมื่อพิจารณาถึงบทบาทครูและนักเรียนแล้วจะเห็นว่า องค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย คือการฝึกฝนให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ด้วยวิธีการกระบวนกรกลุ่ม ดังแผนภูมิ¹

¹ Mork, Gordon M.A. in Jarolimek, John. Social Studies in Elementary Education, (New York : The Macmillan Company, 1971), pp. 342-344.

² สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา. หน้า 59.

แผนภูมิที่ 1 แนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามกลุ่มประสบการณ์

จากแผนภูมิ อธิบายสรุปได้ว่า แนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยโดยตามกลุ่มประสบการณ์นั้น ประกอบด้วย

1. บัณฑิตนำเข้า ได้แก่องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนการสอน คือ ครู นักเรียน เนื้อหาวิชาตามกลุ่มประสบการณ์ สื่อการเรียน สภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน ฯลฯ โดยมีครูเป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดเนื้อหาวิชา ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนเป็นผู้รับ เนื้อหาวิชาที่ครูถ่ายทอดรับพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ได้จากการถ่ายทอดและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน เป็นองค์ประกอบที่ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และทำให้ใช้เวลาในการเรียนการสอนน้อยลง

2) กระบวนการเรียนการสอน เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในอันที่จะพัฒนาตัวนักเรียนให้เกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ถ้าครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้โอกาสนักเรียนร่วมกันคิดร่วมกันทำ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันประเมินผล พฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดจากการฝึกหัดดังกล่าว ก็มีแนวโน้มว่าจะเป็นประชาธิปไตยมาก ซึ่งครูอาจเลือกวิธีการสอนและกิจกรรมที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนนักเรียนให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาวิชาให้ดีขึ้น บทบาทของครูในเรื่องนี้ได้แก่การเป็นผู้แนะนำวิธีปฏิบัติงาน และวิธีการกระบวนการ กลุ่มแก่นักเรียน คอยดูแล สังเกต ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำและประเมินผลการทำงาน ของนักเรียน ส่วนบทบาทของนักเรียนต้องฝึกให้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความเอาใจใส่ หมั่นขอคำปรึกษา แนะนำจากครูเมื่อมีปัญหา และให้ความร่วมมือกับผู้ร่วมงานของกลุ่ม

3. ผลที่เกิดขึ้น หลังจากทีนักเรียนผ่านขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนมาดีแล้ว สิ่งทีคาดว่าจะเกิดขึ้นในตัวนักเรียน นอกจาก¹ความรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ก็คือ²พฤติกรรมประชาธิปไตยที่จะค่อย ๆ สะสมในตัวนักเรียน แล้วพัฒนาต่อไปตามแนวทางที่ถูกต้อง

4. การประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูว่า บรรลุตามจุดประสงค์หรือไม่ ดังนั้น ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียน

การสอนจึงต้องมีการประเมินผลตลอดเวลา โดยครูเป็นผู้ประเมินผลการจัดกิจกรรมและประเมินผลการเรียนของนักเรียน หรือนักเรียนประเมินผลการทำงานของกลุ่ม และประเมินผลการเรียนของตนเอง¹

2. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ครูจัดขึ้น เพื่อเสริมสร้างการทำงานตามระบบประชาธิปไตย ซึ่ง สันต์ ธรรมบำรุง ได้เสนอให้ครูได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- 1) สภานักเรียน หรือคณะกรรมการนักเรียน
- 2) การทำงานเป็นกลุ่ม
- 3) การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
- 4) การลูกเสือ อนุชาชาติ ยุวกสิกร
- 5) การปลูกอารมณ์ให้เกิดความซาบซึ้งในบ้านเมือง เช่น การเชิญธงสู่

ยอดเสา การร้องเพลงชาติ เพลงสรรเสริญบารมี²

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างการทำงานในระบบประชาธิปไตย คือ

- กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตนเองของนักเรียน
- กิจกรรมห้องสมุด
- กิจกรรมตรวจสอบสุขภาพ
- กิจกรรมอาหารกลางวัน
- กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์
- กิจกรรมกีฬา
- กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน

¹ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา, หน้า 59-62.

² สันต์ ธรรมบำรุง, การสอนสังคม, (กรุงเทพฯ : มพิธการพิมพ์, 2523), หน้า 200.

- กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่
- กิจกรรมปรับปรุงห้องเรียน
- กิจกรรมปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียน
- กิจกรรมวันสำคัญ
- กิจกรรมบุคคลดีเด่น
- กิจกรรมประชาสัมพันธ์
- กิจกรรมศูนย์ข่าวสาร
- กิจกรรมจัดป้ายแสดงความคิดเห็น
- กิจกรรมตู้รับความคิดเห็น
- กิจกรรมคุ้มบ้าน (คือการแบ่งหมู่บ้านออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ประมาณ 4-6 หลัง เรียกว่า "คุ้มบ้าน" แล้วจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มบ้าน เพื่อวางแผนพัฒนาคุ้มบ้านของตน)¹

บทบาทของครูในการจัดกิจกรรมเพื่อ เสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น ก็คือ การให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนการ ติดตามและประเมินผลกิจกรรมนั้น ๆ

3. การจัดกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ครูโรงเรียนประถมศึกษากล่าวได้ว่า เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเสริมสร้าง ค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยให้กับประชาชนในท้องถิ่น จากรายงานวิจัยของคณาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า "ครูมีบทบาทในการถ่ายทอดความคิด เกี่ยวกับการปกครองแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชนด้วย"²

¹ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, คู่มือการจัดกิจกรรมการศึกษา เรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา, หน้า 121-123,

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ลักษณะบางประการของสถาบัน สังคมไทยที่มีอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย, (พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515), หน้า 117.

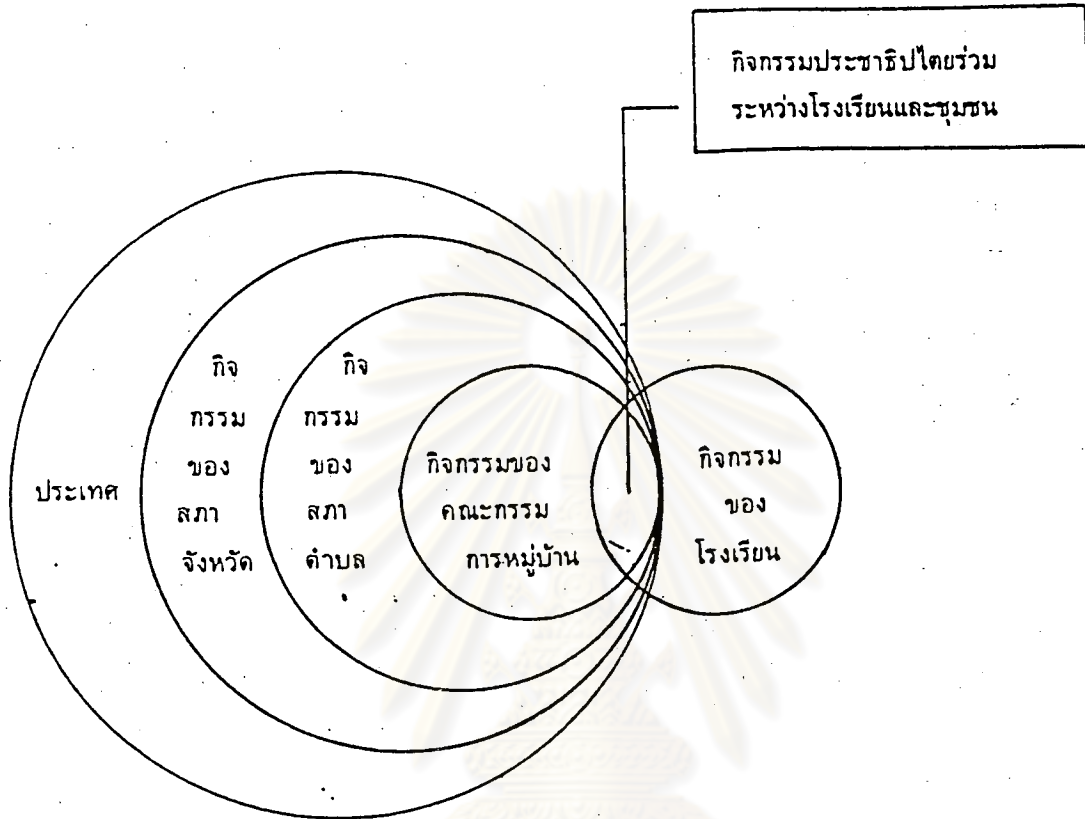
ทิพาพร วรรณประภา ได้เสนอบทบาทของครูในการพัฒนาประชาธิปไตยใน
ชุมชนไว้ดังนี้

- 1) เป็นผู้นำท้องถิ่นในด้านการแนะนำให้เข้าใจระบอบการปกครองแบบ
ประชาธิปไตย
- 2) สอดแทรกและ เสริมสร้างนักเรียนให้รู้จักการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตย
- 3) สอนกลไกในการทำงานและระเบียบบริหารราชการให้นักเรียนได้
เรียนรู้
- 4) จัดกิจกรรม เสริมแก่เยาวชนในท้องถิ่นและประชาชนในเรื่องการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตย
- 5) เป็นที่ปรึกษาสภาตำบล
- 6) ช่วยประสานงานระหว่างประชาชนกับหน่วยราชการ¹

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอบทบาทของครูในการจัด
กิจกรรมประชาธิปไตยร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ว่าวิธีที่ดีก็คือให้โรงเรียนเป็น
ศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความ
เป็นจริงในชุมชน และหาทางเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดแก่ประชาชนในชุมชน
โดยจัดกิจกรรมของโรงเรียน ทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ ให้มีความ
สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมของสังคมมากที่สุดดังแผนภูมิ²

¹ทิพาพร วรรณประภา, "บทบาทครูกับการพัฒนาท้องถิ่น," วารสารพัฒนาชุมชน
21 (มิถุนายน 2525) : 40.

²สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, คู่มือการจัดกิจกรรมการ
เรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา, หน้า 140-141,

แผนภูมิที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมของโรงเรียนและกิจกรรมของชุมชน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทบาทของครูนอกจากการให้ความรู้และเสริมสร้างให้นักเรียน ประชาชนในท้องถิ่นมีค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยแล้ว บทบาทของครูที่จำเป็นอย่างยิ่งก็คือ การจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศ และบุคลิกภาพของครูให้เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้เสนอให้ครูได้จัดองค์ประกอบของโรงเรียนให้เป็นประชาธิปไตยขึ้น สรุปได้ดังนี้

การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

1. การบริหารกิจกรรมในโรงเรียน คณะครูควรส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทำกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปของคณะกรรมการ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา
2. ครูต้องสอนโดยให้เด็กคิด โดยใช้คำถาม เป็นสื่ออย่างมากที่สุด
3. ส่งเสริมให้นักเรียนเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งในเรื่องของการทำงานร่วมกัน การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
4. ครูเป็นทั้งครู ทั้งพ่อแม่ ทั้งเพื่อน และทั้งพี่ของนักเรียนในอันที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน และรับผิดชอบงานส่วนรวม
5. ครูเป็นผู้ชี้แนวทาง และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติกิจกรรมให้นักเรียน

บุคลิกภาพของครู

1. ลักษณะความสัมพันธ์กับนักเรียน
 - มีความยุติธรรม
 - ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นกันเองกับนักเรียน กระตุ้นให้นักเรียนกล้าแสดงออก
 - ยอมรับความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน
 - รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน
 - มีความมั่นคงทางอารมณ์ อดทน
 - เป็นผู้ประสานงานให้นักเรียนได้แสดงออกมากที่สุด
 - มีความรักเด็กอย่างจริงใจ

2. ลักษณะการทำงาน

- รับผิดชอบต่อหน้าที่และภาระงาน
- กระตือรือร้นมีความสุขต่อการทำงาน
- มีบทบาทเป็นที่ปรึกษา และประสานงานในการจัดกิจกรรม
- ส่งเสริมการทำงาน เป็นกลุ่ม
- ติดตามและประเมินผลการทำงาน ของนักเรียน¹

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดประชาธิปไตย และบทบาทในการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย มีดังนี้

วนิดา ธนศุภานูเวช ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจแนวความคิดและความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2512" โดยศึกษาจากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 399 คน ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีแนวความคิดเป็นประชาธิปไตย เข้าใจความหมายประชาธิปไตย ทั้งทางด้านการดำรงชีวิตและการปกครองดี และเมื่อเปรียบเทียบในระหว่างชั้นไม่มีความแตกต่างกัน²

ประวิทย์ อรรถวิเวก ได้ทำการวิจัยเรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร" วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบมโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยระหว่างนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ และนักเรียนเพศชายกับเพศหญิง พร้อมทั้งหาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยกับ

¹ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 62-64,

² วนิดา ธนศุภานูเวช, "การสำรวจแนวความคิดและความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2512" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512)

องค์ประกอบต่าง ๆ คือ เพศ การศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และสอบถามโน้ตค้นเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นนักเรียนชาย 200 คน นักเรียนหญิง 200 คน รวม 400 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีมโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยแตกต่างกันไปตามเพศ ประเภทของโรงเรียน อาชีพของบิดา และการศึกษาของบิดา ส่วนการศึกษาของมารดา รายได้ของบิดามารดา อาชีพของมารดา ไม่มีส่วนสัมพันธ์กับมโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตย¹

วีรวรรณ พิบูลย์ ทำการวิจัย เรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระหว่างเพศชายและเพศหญิง และระหว่างโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์ พร้อมทั้งการปฏิบัติจริง โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แล้วนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร เป็นนักเรียนชาย 200 คน นักเรียนหญิง 200 คน รวม 400 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชายกับนักเรียนหญิงทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน²

สถิต จิตตะนาท ได้ทำการวิจัย เรื่อง "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดอุบลราชธานี" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อเปรียบเทียบ

¹ ประวิทย์ อรรถวิเวก, "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)

² วีรวรรณ พิบูลย์, "ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทในระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)

ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างเพศชาย และเพศหญิง ทั้งโดยส่วนรวมทุกข้อ และจำแนกเป็นรายข้อ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสอบถามความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง กลุ่มตัวอย่าง ประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สายสามัญ ในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 400 คน แยกเป็นชาย 200 คน และหญิง 200 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน¹

ชนะ นิลรัตน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาทัศนคติแบบประชาธิปไตยของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขต 2" เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การปกครองนักเรียนแบบประชาธิปไตยของครู และทัศนคติแบบประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่าง ประชากร จำนวน 274 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู และแบบสอบถามทัศนคติแบบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติแบบประชาธิปไตยด้านคุณธรรม แต่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติแบบประชาธิปไตย ด้านมนุษยธรรม แสดงว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ด้านมนุษยธรรมสูงกว่าด้านอื่น ๆ การปกครองนักเรียนแบบประชาธิปไตยของครูไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติแบบประชาธิปไตยในด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านมนุษยธรรม และการเปรียบเทียบทัศนคติแบบประชาธิปไตยของนักเรียนหญิง ไม่มีความแตกต่างกันในด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านมนุษยธรรม²

¹ สติจิ จิตตะนาถิ, "ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดอุบลราชธานี" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)

² ชนะ นิลรัตน์, "การศึกษาทัศนคติแบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขต 2" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2519)

รัตนารณ มหาครานนท์ ได้ทำการวิจัย เรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตย ของนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงในกรุงเทพมหานคร" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาความแตกต่างขององค์ประกอบต่าง ๆ ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง คือ เพศ รายได้ของบิดามารดา การศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา และสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ที่มีผลต่อมโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษา ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีในกรุงเทพมหานคร 6 แห่ง จำนวนนักศึกษาชาย 150 คน นักศึกษาหญิง 150 คน รวม 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาชายมีมโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยดี และดีพอใช้เป็นส่วนใหญ่ แต่มีเรื่องที่ยังไม่เข้าใจดีพอ 3 เรื่อง คือ การปกครองท้องถิ่น สถาบันในระบอบการปกครองประชาธิปไตย และกระบวนการในการปกครองแบบประชาธิปไตย องค์ประกอบเกี่ยวกับรายได้ของบิดามารดา อาชีพของบิดา การศึกษาของบิดา ของนักศึกษาต่างกัน มีมโนทัศน์ประชาธิปไตยแตกต่างกัน¹

กิตติ อมตชีวิน ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา : ศึกษากรณีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดสุทธิสะอาด" การเรียนรู้ทางการเมืองที่นำมาศึกษาได้แก่ การเรียนรู้ ด้านความรู้ และการเรียนรู้ด้านทัศนคติทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตย โดยใช้วิธีการศึกษาทดลอง ผลการวิจัยพบว่า หลังการสอน ทดลอง ความรู้ในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองแตกต่างกัน โดยนักเรียนในกลุ่มทดลองมีความรู้ในลัทธิประชาธิปไตยเพิ่มมากกว่ากลุ่มควบคุม แต่ทัศนคติทางการเมืองของกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองไม่แตกต่างกัน คือมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยพอกัน

¹รัตนารณ มหาครานนท์, "มโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า โรงเรียนระดับประถมศึกษาสามารถถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง โดยเฉพาะการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ในลัทธิประชาธิปไตย ส่วนการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น พบว่า ตามโครงการวิจัยนี้ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นได้¹

พิระพงษ์ ศรีเหนียง ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนโรงเรียนบ้านพุ่มม่วง" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4, 5 และ 6 ของนักเรียนโรงเรียนบ้านพุ่มม่วง เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่คาดหวัง และศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยได้แก่ ระดับชั้นเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพศ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้น ป.3, 4, 5 และ 6 โรงเรียนบ้านพุ่มม่วง ตำบลหนองชุมพล อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. รวม 100 คน โดยใช้แบบสำรวจความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย 8 คุณลักษณะ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยสูงกว่าเกณฑ์ความคิดรวบยอดที่คาดหวัง 6 คุณลักษณะ คือ การมีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ การมีวินัยในตนเอง การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การยอมรับเหตุผล 2) นักเรียนแต่ละระดับชั้นมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยแตกต่างกัน 3) นักเรียนในระดับชั้นที่มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

¹ กิตติ อมตชีวิน, "การเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา : ศึกษากรณีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดสุทธิสะอาด" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521)

4) นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ของชั้นประถมปีที่ 3, 4, 5 และ 6 มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่สูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ¹

สมบัติ ศรีประเสริฐ ได้ทำการวิจัย เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตย กับการเปรียบเทียบมโนทัศน์ และพฤติกรรมประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตามองค์ประกอบคือประเภทโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา โดยใช้แบบสอบถามมโนทัศน์ประชาธิปไตย และแบบสอบถามพฤติกรรมประชาธิปไตย กลุ่มประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานครจากโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ จำนวนนักเรียน 540 คน ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์และพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีความแตกต่างกัน นอกจากนั้นนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีมโนทัศน์ประชาธิปไตยแตกต่างกันตามองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ ประเภทของโรงเรียน การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา ส่วนพฤติกรรมประชาธิปไตยนั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นแตกต่างกันตามองค์ประกอบต่อไปนี้ ประเภทของโรงเรียน เพศ การศึกษาของบิดา รายได้ของครอบครัว และอาชีพของบิดา²

¹ พระพงษ์ ศรีเหนียง, "การศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียน บ้านพุ่มวง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524).

² สมบัติ ศรีประเสริฐ, "ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525)

✓
 ประโยชน์ ทิรัญภัทร ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 6 ที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตย" วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 6 ที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตยใน 6 คุณลักษณะ คือ การมีความเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ การเคารพในเสรีภาพส่วนบุคคล การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การมีความรับผิดชอบ การมีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ และการมีความรักชาติ และเพื่อเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตย ในคุณลักษณะดังกล่าวของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา กับครูอื่น ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่า ครูมีทัศนคติที่ดีต่อคุณลักษณะเหล่านั้นทั้ง 6 ประการ และทัศนคติของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษากับครูอื่น ๆ ที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยรวม ไม่มีความแตกต่างกัน¹

สายสมร อินทรวิมล ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสอนเพื่อพัฒนาแนวความคิดประชาธิปไตยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาแนวความคิดประชาธิปไตย จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังจากการสอนเรื่องประชาธิปไตย โดยใช้เวลาสอนกลุ่มละ 10 คาบ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 37 คน และกลุ่มควบคุม 36 คน ซึ่งทั้งสองกลุ่มตัวอย่าง มีคะแนนวิชาสังคมศึกษา ภาคต้น ปีการศึกษา 2525 ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาแนวความคิดประชาธิปไตยจากการสอนหลังเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน แต่การพัฒนาแนวความคิดประชาธิปไตยจากการสอนหลังเรียนสูงกว่าการสอบก่อนเรียนทั้งสองกลุ่ม²

¹ ประโยชน์ ทิรัญภัทร, "ทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 6 ที่มีต่อวิถีชีวิตประชาธิปไตย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2525).

² สายสมร อินทรวิมล, "การสอนเพื่อพัฒนาแนวความคิดประชาธิปไตยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2526).

สนธยา พลศรี ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บุคลิกภาพประชาธิปไตยของครูในพื้นที่
 แทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี" วัตถุประสงค์
 ของการวิจัย เพื่อศึกษาระดับบุคลิกภาพประชาธิปไตยของครูที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในพื้นที่แทรกซึม
 ของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเพื่อทราบความ
 แตกต่างแห่งบุคลิกภาพประชาธิปไตยของครูในพื้นที่แทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์
 ในพื้นที่นั้น โดยศึกษาอิทธิพลของตัวแปรบางประการ คือ เพศ อายุราชการ ระยะเวลาที่
 ปฏิบัติงานสอนในพื้นที่ วุฒิการศึกษา และระดับชั้นที่สอนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือครูที่
 ปฏิบัติการสอนอยู่ในโรงเรียนในเขตพื้นที่อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน
 248 คน ใช้แบบสอบถามตามแบบของลิเคอร์ต์ ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพ
 ประชาธิปไตยในระดับสูง ลักษณะทางสังคมของครูที่แตกต่างกันคือ วุฒิทางการศึกษา และ
 ระดับชั้นที่สอนมีผลทำให้บุคลิกภาพประชาธิปไตยแตกต่างกัน ส่วนเพศ อายุราชการ และระยะ
 เวลาที่ปฏิบัติการสอนในพื้นที่อำเภอบ้านนาสาร ไม่ได้ทำให้บุคลิกภาพประชาธิปไตยของครู
 แตกต่างกัน¹

อนุสรณ์ ทรงประสิทธิ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพิษณุโลก เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย"
 โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2525 ในจังหวัด
 พิษณุโลก จำนวน 475 คน ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม
 ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพิษณุโลก มีความคิดเห็น
 เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยอยู่ในเกณฑ์สูงทุกคุณลักษณะ ความคิดเห็น
 เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงแตกต่างกัน

¹ สนธยา พลศรี, "บุคลิกภาพประชาธิปไตยของครูในพื้นที่แทรกซึมของผู้ก่อการร้าย
 คอมมิวนิสต์ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยของนักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกัน ไม่แตกต่างกัน ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยของนักเรียนที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่างกันไม่แตกต่างกัน¹

เพชร มีกลาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสำนึกในความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยของนักเรียนวิทยาลัยครูสกลนคร" วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาระดับความสำนึกในความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยของนักศึกษาวิทยาลัยครูสกลนคร โดยเปรียบเทียบระหว่างเพศของนักศึกษาและหลักสูตรที่ต่างกัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า ใช้วัดความรู้สึกความเข้าใจ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 336 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความสำนึกในความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูง นักศึกษาชายและนักศึกษาคหุญมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน แต่ความสำนึกในคุณลักษณะการเคารพกฎหมายและระเบียบกฎเกณฑ์ นักศึกษาชายและนักศึกษาคหุญมีความสำนึกแตกต่างกัน โดยนักศึกษาคหุญมีความสำนึกสูงกว่า นักศึกษาชาย นักศึกษาที่เรียนหลักสูตร ป.กศ.สูง ค.บ. 4 ปี และค.บ. 2 ปี มีความสำนึกในความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน²

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในต่างประเทศที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวความคิดประชาธิปไตยและการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย ดังนี้

¹อนุสรณ์ ทรงประสิทธิ์, การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดพิษณุโลก เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526)

²เพชร มีกลาง, "ความสำนึกในความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยโดยของนักศึกษาวิทยาลัยครูสกลนคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527)

ฟริตแมน (Friedman) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Participation in Democracy : A Theory of Democracy and Democratic Socialization" เพื่อศึกษาทฤษฎีใหม่ ๆ ของระบอบประชาธิปไตย และผลจากการนำทฤษฎีเหล่านั้นไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยทดลองกับเด็กในประเทศสวีเดน ผลการวิจัยพบว่า เด็กโตจะได้รับการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า และดีกว่าเด็กเล็ก และพบว่าบ้านและโรงเรียนจะมีส่วนในการสนับสนุนเด็กให้ร่วมมือทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้มาก¹

ทูลส์ โคล (Louis Cole) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Citizen Participation Democratic Theory and the Urban Policy Process" โดยศึกษาถึงวิธีการที่จะทำให้ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปของประเทศ ที่อาศัยอยู่ตามชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามหลักการของประชาธิปไตยให้มากขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีสัมภาษณ์และสำรวจตามโปรแกรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นไว้เพื่อเผยแพร่ทางการเมือง ตลอดจนนำข้อมูลที่ได้อาจจากการรายงานของรัฐบาลมาร่วมด้วย ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีจำนวนมากกว่า 50,000 คน ผลการวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะมีความสนใจในกิจกรรมนั้น ๆ และการปกครองแบบสหพันธรัฐ (Federation) จะช่วยในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น²

¹ Robert S. Friedman. "Participation in Democracy and Democratic Socialization" Dissertation Abstracts International, 1973. 34 (5) :4117-A.

² Richard Louis Cole. "Citizen Participation, Democratic Theory and the Urban Policy Process," Dissertation Abstracts International, 1974, 34 (9) : 6061-A.

ริงวอลล์ ดิกซอน (Ringwall D.) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Planning and Participation in a Democracy Theory Versus Practice" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพลเมืองต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยวัดความเที่ยงตรงจากทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตยหลาย ๆ ทฤษฎี ผลการวิจัยพบว่าในการที่จะให้พลเมืองมีส่วนร่วมในการปกครองแบบประชาธิปไตยได้นั้น ต้องมีการเตรียมให้แก่พลเมืองทั้งทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ¹

ไวท์ (White) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of Democratic Sociopolitical Values Among High School Students in an Urban Setting" โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาว่า 1) วัยรุ่นอเมริกันมีความเชื่อถือในค่านิยมทางการเมืองแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยเพียงใด 2) ระดับความเชื่อในค่านิยมทางการเมืองแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ และสถานภาพทางเศรษฐกิจหรือไม่ 3) การสอนวิชาสังคมศึกษาจะมีผลทำให้กระสวนความเชื่อทางสังคมวิทยาการเมืองของวัยรุ่นอเมริกันแตกต่างกันหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนจำนวน 387 คน ซึ่งสุ่มมาจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่โรงเรียนรัฐบาล 2 แห่ง และจากโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยในรัฐฟลอริดา 1 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบวัดความเชื่อของ Allen และแบบสอบถามนักเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า 1) เด็กวัยรุ่นอเมริกันมีค่านิยมแบบอนุรักษนิยมประชาธิปไตยเป็นส่วนใหญ่ 2) ตัวแปรอิสระต่าง ๆ คือ เพศ เชื้อชาติ เศรษฐกิจ และการสอนในวิชาสังคม มีผลต่อค่านิยมทางการเมืองแบบสังคมนิยมประชาธิปไตย จากการทดสอบสมมติฐานเชิงปฏิเสธ พบว่าสมมติฐานทุกข้อยกเว้นตัวแปรทางอายุที่มีค่านัยสำคัญที่ระดับ .05²

¹Douglas Dixon Ringwall, "Planning and Participation in a Democracy Theory Versus Practices" Dissertation Abstracts International, 1976. 36 (9) : 6286-A.

²Cotte Jerome White, "A Study of Democratic Sociopolitical Values Among High School Students in an Urban Setting" Dissertation Abstracts International. 38 (October, 1977) : 2036-A.

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่างานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. การศึกษาเปรียบเทียบ ทักษะคิด แนวความคิด ความคิดรวบยอด และความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ของนักเรียน นักศึกษา และครูอาจารย์ในระดับต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษา ตัวแปร ที่มีผลต่อพฤติกรรม ความคิดรวบยอดประชาธิปไตย ของนักเรียน นักศึกษา เช่นการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา เป็นต้น
2. การศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ และแนวความคิดประชาธิปไตยของนักเรียน ศึกษาเปรียบเทียบจากนักเรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมหลังการสอน เรื่องประชาธิปไตย
3. การศึกษาถึงวิธีการที่จะให้เด็กและพลเมือง ได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมทางการเมือง ในการปกครองแบบประชาธิปไตย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่าบทบาทของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากเป็นการปฏิบัติตามหลักสูตรแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน เป็นจำนวนมากทั่วประเทศ และมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับตำบล จังหวัด หรือทั่วประเทศต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย